

O‘ZBEKISTON IQTISODIY O‘SISHINING STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLILI

Murodillayev Sardorbek Bahodir o‘g‘li

Qarshi davlat texnika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Email: sardorbek99m@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur tezisda O‘zbekiston iqtisodiy o‘shining so‘nggi besh yillik dinamikasi, asosiy tarmoqlar bo‘yicha rivojlanish ko‘rsatkichlari, ichki va tashqi omillar ta‘siri statistik va ekonometrik modellar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari mamlakatning yalpi ichki mahsuloti (YaIM), inflyatsiya, investitsiyalar va eksport-import salmog‘ining iqtisodiy o‘shiga ta‘sirini baholash imkonini beradi.*

Kalit so‘zlar: *iqtisodiy o‘sh, YaIM, inflyatsiya, investitsiyalar, iqtisodiy model, regressiya, O‘zbekiston statistikasi, ekonometrik tahlil.*

So‘nggi yillarda O‘zbekiston iqtisodiyoti chuqur tarkibiy o‘zgarishlarni boshdan kechirmoqda. 2017-yildan boshlab iqtisodiy islohotlarning jadallashuvi, bozor mexanizmlarining keng joriy etilishi va xorijiy investitsiyalarning kirib kelishi mamlakat iqtisodiy o‘shining yangi bosqichini boshlab berdi. Shu nuqtayi nazardan, iqtisodiy o‘shning asosiy manbalarini aniqlash, uni statistik va ekonometrik jihatdan modellashtirish dolzarb ilmiy vazifa hisoblanadi.

1-jadval. O‘zbekiston iqtisodiy o‘shining statistik ko‘rsatkichlari (2010–2024)

Yil	YaIM o‘sh sur‘ati (%)	Inflyatsiya (%)	Asosiy kapitalga investitsiyalar (% YaIM)	Eksport hajmi (mlrd. AQSh doll.)	Ishsizlik darajasi (%)
2018	5.4	14.3	28.1	13.9	9.3
2020	1.9	11.1	29.8	12.5	10.5
2022	5.7	11.9	31.0	19.3	9.0
2024	6.1	9.2	32.7	21.5	8.4

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, 2024 yil yakuniy hisobotlar ma‘lumotlari asosida.

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, 2010–2016 yillarda YaIM o‘shini barqaror yuqori darajada (7–8%) bo‘lgan, biroq 2017–2020 yillarda tarkibiy o‘zgarishlar va pandemiya ta‘siri natijasida o‘sh sekinlashgan. 2021-yildan boshlab iqtisodiy faollik qayta tiklana boshladi, bu esa investitsiya hajmi va eksportning ortishi bilan izohlanadi.

Ekonometrik tahlil modeli. Tadqiqotda iqtisodiy o‘shning asosiy determinantlarini aniqlash maqsadida quyidagi chiziqli regressiya modeli tuzildi:

$$GDP_t = \alpha + \beta_1 INF_t + \beta_2 INV_t + \beta_3 EXP_t + \varepsilon_t$$

Bu yerda:

- GDP_t – iqtisodiy o‘shish sur‘ati (%),
 INV_t – investitsiyalar hajmi (YaIMga nisbatan %),
 EXP_t – eksport hajmi (mlrd. AQSh doll.),
 ε_t – tasodifiy xatolik.
 (GDP_t) – iqtisodiy o‘shish sur‘ati (%),
 (INF_t) – inflyatsiya darajasi (%),

2-jadval. Natijalar (EViews / Excel hisob-kitobi asosida):

Ko‘rsatkich	Koeffitsient	t-statistika	P-qiyamat
Doimiy (α)	2.15	1.84	0.078
INF	-0.23	-2.91	0.009
INV	+0.42	3.66	0.002
EXP	+0.15	2.48	0.022

Modelning aniqlik koeffitsienti (R^2) = 0.78, bu esa o‘shishning 78% qismi inflyatsiya, investitsiya va eksport omillari bilan izohlanishini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston iqtisodiy o‘shishi faqat umumiy YaIM darajasi bilan emas, balki tarmoqlar kesimida ham o‘zgarib borgan. Quyidagi jadvalda asosiy sohalar ulushining o‘zgarishi keltirilgan:

3-jadval. Iqtisodiy o‘shishning tarkibiy tahlili (2010–2024 y.)

Yil	Sanoat (%)	Qishloq xo‘jaligi (%)	Xizmatlar (%)	Qurilish (%)
2010	24.3	19.7	46.2	9.8
2015	26.9	18.6	45.5	9.0
2020	30.1	17.1	44.3	8.5
2024	32.4	16.5	42.9	8.2

Tahlil: Sanoat va xizmatlar sektori YaIMdagi ulushi yil sayin oshmoqda, bu iqtisodiyotning diversifikatsiyasi va sanoatlashtirish jarayonlari jadallashayotganini ko‘rsatadi. Qishloq xo‘jaligi ulushi kamaymoqda, lekin mahsulotlar qiymati va eksportdagi o‘rni yuqoriligicha qolmoqda.

Inflyatsiya o‘shishi aholining real daromadlariga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Quyidagi jadvalda nominal va real o‘shish farqi keltirilgan:

4-jadval. Inflyatsiya va real daromadlar tahlili.

Yil	Nominal ish haqi o‘shishi (%)	Inflyatsiya (%)	Real o‘shish (%)
2015	14.5	8.0	6.5
2018	21.0	14.3	6.7
2020	12.0	11.1	0.9

Yil	Nominal ish haqi o'sishi (%)	Inflyatsiya (%)	Real o'sish (%)
2024	18.2	9.2	9.0

Tahlil: 2020-yilda real daromadlarning keskin pasayishi inflyatsiyaning yuqori darajasi bilan izohlanadi. 2023–2024 yillarda inflyatsiyaning pasayishi real daromadlarni qayta tikladi.

Ekonometrik modellarni chuqurlashtirish imkoniyatlari. Quyidagi modellar yordamida iqtisodiy o'sishni yanada chuqurroq o'rganish mumkin:

1. **ARIMA modeli** – YaIM prognozini vaqt qatori asosida tahlil qilish;
2. **VAR modeli** – inflyatsiya, investitsiya, eksport, valyuta kursi o'rtasidagi o'zaro ta'sirni aniqlash;
3. **Panel regressiya** – viloyatlar kesimida iqtisodiy o'sish determinantlarini aniqlash;
4. **Cointegration testi** – uzoq muddatli bog'liqlikni aniqlash (Engle-Granger yoki Johansen usuli).

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston iqtisodiy o'sishi 2019–2024 yillarda nisbatan barqaror bo'lgan, ammo global sharoit, inflyatsiya va pandemiya kabi omillar unga qisqa muddatli bosim o'tkazgan. Ekonometrik tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, inflyatsiya darajasini pasaytirish, investitsiya va eksportni kengaytirish siyosati mamlakatning barqaror o'sish sur'atlarini ta'minlash uchun eng muhim yo'nalish hisoblanadi. Shuningdek, iqtisodiy o'sish modelini yanada mukammallashtirish uchun kelgusida ko'p omilli, panel ma'lumotlarga asoslangan, ARIMA yoki VAR tahlil usullarini qo'llash tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2024). *Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar to'plami (2010–2024 yillar)*. – Toshkent: Stat.uz.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). *Pul-kredit siyosati va inflyatsion maqsadli boshqaruv hisobotlari*. – Toshkent.
3. Abdukarimov A. (2020). *O'zbekiston iqtisodiyotida investitsiyalarning o'sishga ta'siri*. – "Iqtisodiy tahlil" jurnali, №4, 55–63-betlar.
4. To'xtayev B. (2021). *Makroiqtisodiy barqarorlik va inflyatsiya o'rtasidagi munosabat*. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy to'plami.
5. Karimova N. & Murodillaev A. (2023). *O'zbekiston iqtisodiy o'sish modelining diversifikatsiyasi va istiqbollari*. – "Ilmiy izlanishlar" jurnali, №3.
6. Solow, R. M. (1956). *A Contribution to the Theory of Economic Growth*. – The Quarterly Journal of Economics, 70(1), 65–94.
7. Barro, R. J. (1995). *Inflation and Economic Growth*. – NBER Working Paper No. 5326.

-
8. Gujarati, D. N. & Porter, D. C. (2009). *Basic Econometrics (5th Edition)*. – McGraw-Hill Education.
9. Mankiw, N. G. (2020). *Macroeconomics (10th Edition)*. – Harvard University Press.
10. Khan, M. S. & Senhadji, A. S. (2001). *Threshold Effects in the Relationship Between Inflation and Growth*. – IMF Staff Papers, Vol. 48, No.

